

УДК 342.7(477)

Козак Михайло Володимирович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID 0009-0005-9633-2409

Пенар Андрій Олександрович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID 0009-0009-2205-9349

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДОСВІД ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ УКРАЇНИ

Анотація. В умовах військових конфліктів місцеве самоврядування та громадянське суспільство відіграють ключову роль у забезпеченні життєздатності регіонів, підтримці населення, організації гуманітарної допомоги та відновленні критичної інфраструктури. Україна, яка опинилася перед викликами повномасштабної війни, продемонструвала унікальний досвід взаємодії місцевих органів влади та громадських ініціатив, що дозволило частково компенсувати нестачу державних ресурсів та підвищити ефективність кризового управління. Водночас процес цієї взаємодії стикається з низкою системних проблем, серед яких відсутність належного правового регулювання, фінансова нестабільність місцевих бюджетів, бюрократичні бар'єри та складність інтеграції волонтерських ініціатив у державні управлінські механізми. Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу практичних аспектів співпраці між громадянським суспільством і місцевим самоврядуванням у кризових умовах, зокрема у контексті війни в Україні. Вивчення цих процесів сприятиме розробці ефективних стратегій управління в умовах надзвичайних ситуацій, що має критичне значення для стабільності та відновлення постраждалих територій.

Ключові слова: громадянське суспільство, місцеве самоврядування, криза, війна, гуманітарна допомога, фінансова нестабільність, волонтерський рух, державна політика, відновлення, соціальна взаємодія.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни Україна стикається з безпрецедентними викликами, що охоплюють усі сфери суспільного життя, зокрема систему публічного управління. Особливо актуальним постає питання ефективної взаємодії між місцевим самоврядуванням та інституціями громадянського суспільства, які в умовах кризи беруть на себе частину державних функцій – від надання гуманітарної допомоги до забезпечення безпеки та відновлення інфраструктури. Проте ця взаємодія відбувається на тлі законодавчої неврегульованості, фінансових обмежень та інституційної несумісності між гнучкими громадськими структурами та ієрархічною системою державного управління. З огляду на це, виникає потреба у глибокому дослідженні існуючих моделей співпраці, виявленні бар'єрів та формуванні дієвих механізмів координації дій у кризових умовах. Особливого значення це питання набуває у контексті воєнного часу, коли швидкість, ефективність та скоординованість дій є критичними факторами виживання громад та зміцнення стійкості держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика взаємодії громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування активно досліджується в українському та міжнародному науковому дискурсі. У працях таких дослідників, як В. М. Войнаровський [4], О. О. Петруня [13], І. Б. Коліушко [10], М. В. Оніщенко [12], аналізується роль громадянських

ініціатив у процесах демократизації, реалізації принципів децентралізації та формування соціального капіталу. Зокрема, І. Б. Коліушко у своїх роботах наголошує на важливості функціонального поділу повноважень між владою і громадянським суспільством, що забезпечує ефективну співпрацю у мирний час [10]. Міжнародні дослідження, зокрема публікації ОЕСР, підкреслюють, що взаємодія місцевої влади та громадянського суспільства є ключовою умовою для збереження суспільної довіри, стабільності та відновлення територій у післякризовий період [1]. Разом з тим, у науковій літературі бракує системного аналізу викликів, з якими стикається ця взаємодія в умовах війни: правових обмежень, бюрократичних процедур, фінансової недооснащеності органів місцевого самоврядування, труднощів у координації діяльності різних суб'єктів. Недостатньо розроблені й підходи до інституціоналізації волонтерської діяльності, її інтеграції в систему кризового управління, а також механізми державної підтримки громадських ініціатив у період надзвичайних ситуацій.

Мета статті. Метою статті є дослідження механізмів взаємодії громадянського суспільства та місцевого самоврядування в умовах військової кризи в Україні, виявлення основних проблем та викликів, що виникають у цьому процесі, а також розробка рекомендацій щодо покращення координації, фінансування та нормативно-правового забезпечення співпраці між державними органами та громадськими ініціативами.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах війни держава змушена адаптувати свої управлінські механізми до нових реалій, де традиційні інституції влади виявляються недостатньо гнучкими для швидкого реагування на виклики, що постають перед суспільством. У такій ситуації зростає значення громадянського суспільства, яке бере на себе значну частину функцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою, волонтерською діяльністю, логістикою, підтримкою внутрішньо переміщених осіб, а також збереженням соціальної стабільності. Взаємодія громадянського суспільства та місцевого самоврядування стає критично важливою, адже саме на рівні громад формуються оперативні рішення, що впливають на безпеку та життєздатність територій у кризовий період. Досвід України у цій сфері є безпрецедентним і може слугувати орієнтиром для інших країн, що стикаються з військовими або гуманітарними кризами [2].

Громадянське суспільство — це сукупність інституцій, організацій та ініціатив, що діють незалежно від держави, але відіграють важливу роль у забезпеченні демократичного устрою, захисті прав і свобод громадян, а також у вирішенні соціальних проблем. Воно включає благодійні фонди, волонтерські організації, професійні об'єднання, активістські рухи та інші ініціативи, що формуються на основі спільних цінностей і прагнень [4]. Місцеве самоврядування — це система публічного управління, що забезпечує вирішення локальних питань на рівні територіальних громад. Його головною відмінністю від державної влади є принцип децентралізації: громади отримують повноваження та ресурси для самостійного прийняття рішень, що дозволяє швидше реагувати на виклики та враховувати специфіку конкретної території [2]. Війна, що розпочалася в Україні у 2022 році, стала випробуванням на міцність не лише для державного апарату, а й для місцевого самоврядування та громадянського суспільства. У перші місяці вторгнення, коли вертикаль державної влади зазнала суттєвого стресу, саме місцеві адміністрації та волонтерські ініціативи взяли на себе значну частину роботи з організації евакуації населення, забезпечення продовольством та медичними засобами, підтримки військових підрозділів. Взаємодія між громадянським суспільством та місцевим самоврядуванням в умовах війни виявилася одним із ключових факторів виживання багатьох міст і селищ. Наприклад, у Чернігові, який у перші місяці війни опинився в блокаді, координація між міською владою та волонтерами дозволила налагодити поставки гуманітарної допомоги, евакуювати вразливі групи населення та забезпечити критично важливі служби. Подібна ситуація спостерігалася в Миколаєві, де завдяки

ефективній взаємодії між місцевою адміністрацією та благодійними організаціями вдалося запобігти гуманітарній катастрофі, організувавши стабільне водопостачання та постачання медикаментів [3].

Однією з найяскравіших ілюстрацій ефективної співпраці стала Київська область, зокрема Ірпінь і Буча, які постраждали від активних бойових дій. У післявоєнний період саме тісна координація між міською владою, міжнародними організаціями та волонтерськими ініціативами дала змогу оперативно відновлювати інфраструктуру, забезпечувати житлом людей, які втратили домівки, та розпочати процеси документування воєнних злочинів. Однак, попри значні досягнення, існує низка викликів, що ускладнюють ефективну взаємодію громадянського суспільства та місцевого самоврядування. Одним із ключових викликів, які постали перед Україною в умовах повномасштабної війни, є відсутність належної нормативно-правової бази, що регламентувала б співпрацю між державними органами та волонтерськими організаціями. Війна змінила характер соціальної взаємодії в країні, актуалізувавши питання швидкості реагування на кризові ситуації, ефективності координації між владою та громадянським сектором, а також прозорості використання ресурсів. Проте правове регулювання таких процесів залишилося на рівні мирного часу, що створило безліч проблем у критичних умовах. І якщо гнучкість громадянського суспільства дозволила йому швидко адаптуватися до нової реальності, то державний апарат, значною мірою обмежений бюрократичними процедурами, виявився неготовим до ефективної взаємодії з волонтерськими структурами [5].

Законодавча основа, яка існувала до 2022 року, передбачала певні механізми регулювання діяльності громадських організацій, благодійних фондів і волонтерських ініціатив, однак ці механізми були орієнтовані на мирний час і не враховували потреб військового періоду. Насамперед це стосувалося процедур реєстрації та звітності, які ускладнювали оперативну діяльність волонтерів у ситуаціях, що вимагали негайних дій. Бюрократична складова, що включала тривалі погодження з державними структурами, суперечила самій природі волонтерського руху, який базується на швидкому прийнятті рішень, мобільності та гнучкості [7]. Один із найбільших проблемних аспектів полягав у відсутності чіткої регламентації взаємодії між волонтерськими ініціативами та військовими структурами. Забезпечення Збройних Сил України, територіальної оборони та інших підрозділів, що брали участь у бойових діях, значною мірою здійснювалося за рахунок волонтерів, які постачали амуніцію, дрони, технічне обладнання, автомобілі та інші необхідні речі. Проте відсутність офіційних механізмів інтеграції цієї діяльності у військову логістику призводила до того, що постачання здійснювалися хаотично, без єдиного координаційного центру. Брак централізованої бази потреб армії, неможливість оперативно оформлювати передачу техніки та спорядження офіційним шляхом створювали ситуацію, за якої допомога надходила нерівномірно, а в окремих випадках втрачалася через неузгодженість дій [11].

Ще одним суттєвим недоліком нормативно-правового регулювання стала проблема митного оформлення гуманітарної допомоги. У перші місяці війни волонтери зіткнулися з тим, що законодавство, розроблене для звичайного економічного обороту, не враховувало необхідності прискореної процедури ввезення гуманітарних вантажів, що надходили з-за кордону. Деякі партії автомобілів для військових місяцями залишалися на митниці через формальні процедурні бар'єри, що призводило до зриву постачань та втрати критично важливих ресурсів. Аналогічна ситуація спостерігалася у випадку медичних препаратів та спеціального обладнання, яке потребувало сертифікації перед передачею у військові госпіталі [6].

Волонтерські організації також стикнулися з проблемою фінансової звітності. Оскільки значна частина коштів надходила через благодійні збори, донати від громадян і міжнародних

партнерів, держава висунула вимоги до їхнього звітування відповідно до чинного законодавства, що регулює діяльність неприбуткових організацій. Однак жорсткі фінансові обмеження та перевірки в умовах війни перетворювалися на гальмуючий фактор для оперативної діяльності. Наприклад, законодавство про фінансовий контроль передбачало необхідність детального звітування про витрачені кошти, що в умовах швидкої зміни потреб на фронті було вкрай важко реалізувати. Це призводило до затримок у використанні ресурсів та необхідності шукати обхідні шляхи для швидкої передачі допомоги [8]. Попри ці проблеми, у процесі війни почав формуватися новий формат співпраці між громадянським суспільством та державними структурами, що спонукав до поступового внесення змін у нормативно-правову базу. Зокрема, уряд вніс ряд спрощень до процедур ввезення гуманітарної допомоги, що дозволило прискорити логістику постачань. Було запроваджено цифрові інструменти для координації потреб військових, що дозволило волонтерам швидше отримувати інформацію про реальні запити з фронту. Однак ці заходи носили радше тимчасовий характер, і на довгострокову перспективу залишається необхідність створення повноцінної законодавчої рамки для регулювання співпраці волонтерського сектору та державних органів у кризових умовах [7].

Очевидно, що війна змінила саму логіку державного управління, зробивши його більш гнучким та відкритим до громадянських ініціатив. Але на рівні правових норм ця трансформація ще не завершена. У майбутньому необхідно розробити комплексний закон, що регламентуватиме діяльність волонтерських організацій у воєнний та післявоєнний період, включаючи спрощення фінансової звітності, автоматизацію процесів взаємодії з державними структурами, створення єдиних комунікаційних платформ для обміну інформацією про потреби та ресурси. Важливо також розглянути механізми податкового стимулювання для волонтерів, які надають допомогу військовим, адже їхній внесок у загальну обороноздатність країни не поступається ролі державних установ [9]. Досвід України в цьому питанні є унікальним і може бути корисним для розробки міжнародних стандартів взаємодії держави та громадянського суспільства у кризових умовах. У сучасному світі роль волонтерських ініціатив у забезпеченні стабільності та функціонування суспільства лише зростатиме, а отже, правове закріплення їхньої діяльності є не лише внутрішнім завданням України, а й важливим кроком у напрямку формування нової моделі суспільної взаємодії в умовах глобальних викликів [14].

Ще одним викликом є фінансова нестабільність місцевих бюджетів, який став одним із найгостріших викликів для органів місцевого самоврядування в Україні. Військові дії, руйнування інфраструктури, міграційні процеси, зменшення податкових надходжень та необхідність оперативного реагування на гуманітарні кризи призвели до суттєвого послаблення фінансової стійкості територіальних громад. До війни децентралізаційна реформа сприяла зміцненню фінансової незалежності місцевого самоврядування, однак у кризових умовах існуюча модель виявила свою вразливість перед масштабними потрясіннями, які не передбачалися в нормативно-правовому полі [15]. Основним джерелом доходів місцевих бюджетів традиційно є податкові надходження, зокрема податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), місцеві податки та збори, акцизи, рентні платежі та доходи від використання комунальної власності. Проте війна кардинально змінила економічну картину на місцях: значна частина підприємств припинила діяльність або зазнала руйнувань, скорочення зайнятості призвело до зменшення податкових надходжень, а міграція робочої сили загострила проблему збереження економічної активності у громадах. Особливо гостро ця проблема постала для прифронтових та звільнених територій, де економічна діяльність була фактично паралізована, а місцеві бюджети залишилися без основних джерел доходів [14]. Окремо слід зазначити проблему втрати податкової бази через вимушене переміщення бізнесу

та населення. Багато підприємств релокувалися у західні області України або за кордон, що спричинило нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між громадами. У результаті частина регіонів залишилася без стабільного податкового потоку, тоді як навантаження на бюджети приймаючих громад значно зросло через потребу забезпечення житлом, соціальною допомогою та робочими місцями внутрішньо переміщених осіб [2].

Істотним фінансовим викликом для місцевого самоврядування стало зростання видатків на оборонні потреби та соціальний захист населення. Війна змусила громади мобілізувати ресурси на підтримку територіальної оборони, облаштування укриттів, евакуацію мешканців та забезпечення гуманітарної допомоги. Це вимагало перенаправлення фінансів із розвитку інфраструктури на першочергові потреби безпеки та соціальної підтримки. Наприклад, багато місцевих бюджетів, які планували капітальні інвестиції в комунальне господарство, транспортну інфраструктуру та освітню сферу, змушені були відкласти ці проекти на невизначений термін через критичну необхідність спрямування коштів на допомогу військовим та забезпечення базових потреб населення [13]. Значну роль у фінансовій підтримці місцевого самоврядування почали відігравати міжнародні грантові програми та гуманітарна допомога. Європейський Союз, ООН, Світовий банк, міжнародні благодійні фонди та приватні донори виділяли кошти на відновлення критичної інфраструктури, житлових об'єктів та соціальних установ у постраждалих регіонах. Проте ефективне використання цих коштів стикається з низкою бюрократичних бар'єрів, які ускладнюють швидке фінансування першочергових потреб громад. Наприклад, складні процедури погодження та звітності уповільнюють процес розподілу міжнародної допомоги, що особливо критично в умовах військового часу, коли необхідно швидко реагувати на гуманітарні виклики [8].

Фінансова нестабільність місцевих бюджетів також посилилася через зростання цін на енергоресурси, паливо та будівельні матеріали, що ускладнило реалізацію інфраструктурних проєктів. Відновлення зруйнованих об'єктів комунальної власності потребує значних фінансових ресурсів, але в умовах війни такі інвестиції залишаються обмеженими. Наприклад, в регіонах, які зазнали масштабних руйнувань, місцеве самоврядування змушене шукати альтернативні механізми фінансування – кредитні програми, партнерство з міжнародними організаціями, залучення приватного капіталу. Ситуація ускладнюється ще й тим, що державна політика фінансового вирівнювання у воєнний час виявилася недостатньо адаптованою до нових умов. Механізми бюджетного перерозподілу між громадами, які працювали в довоєнний період, не враховували специфіки кризових обставин, зокрема необхідності спрямування ресурсів на відновлення звільнених територій та підтримку найбільш постраждалих громад. Відсутність довгострокової стратегії фінансової стабілізації місцевих бюджетів у післявоєнний період залишається однією з основних проблем, оскільки громади потребуватимуть масштабних інвестицій для відновлення своєї економічної діяльності та соціальної інфраструктури [15].

У перспективі вирішення проблеми фінансової нестабільності місцевих бюджетів має передбачати комплекс заходів, спрямованих на розширення податкової бази, стимулювання економічної активності громад та спрощення доступу до міжнародних фінансових ресурсів. Доцільно запровадити механізми податкових пільг для підприємств, що здійснюють інвестиції у відновлення громад, розробити спеціальні грантові програми для місцевого самоврядування, а також оптимізувати бюджетне планування з урахуванням кризових сценаріїв. Крім того, важливо активізувати роботу зі створення спеціальних фондів відновлення, які зможуть акумулювати міжнародну допомогу та спрямовувати її на довгострокові проєкти розвитку територіальних громад [4]. Отже, фінансова нестабільність місцевих бюджетів є складним комплексним викликом, що потребує системного підходу та скоординованих дій з боку

держави, місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та громадянського суспільства. Лише створення ефективної фінансової стратегії відновлення дозволить забезпечити стійкість місцевих громад, їхню спроможність швидко реагувати на виклики та планувати довгостроковий розвиток у післявоєнний період [7].

Важливо також зазначити проблему інформаційної взаємодії. В умовах воєнного стану чітка та достовірна інформація відіграє вирішальну роль, однак відсутність єдиних комунікаційних платформ між місцевими органами влади та волонтерськими ініціативами ускладнює оперативний обмін даними. Налагодження ефективної цифрової інфраструктури для координації дій могло б суттєво підвищити ефективність роботи на місцях [3]. Попри ці виклики, досвід війни в Україні продемонстрував, що громадянське суспільство та місцеве самоврядування є двома опорами, на яких тримається стійкість держави під час кризи. Гнучкість, швидкість реагування, адаптивність до нових умов, що притаманні волонтерському руху, у поєднанні з інституційною спроможністю місцевої влади створюють ефективну модель кризового управління.

Висновки. Результати дослідження свідчать про те, що громадянське суспільство та місцеве самоврядування стали ключовими суб'єктами підтримки населення, гуманітарної допомоги та відновлення громад в умовах війни. Незважаючи на виклики, зокрема фінансову нестабільність, відсутність чіткої нормативно-правової бази та бюрократичні перешкоди, їхня взаємодія дозволила забезпечити базові потреби громад, організувати логістику допомоги та мобілізувати міжнародні ресурси. Однак для підвищення ефективності цієї співпраці необхідне вдосконалення нормативно-правового регулювання, створення єдиних цифрових платформ для координації між державними та волонтерськими структурами, оптимізація фінансування місцевих бюджетів та розширення міжнародної підтримки. Важливим завданням також є формування довгострокових стратегій відновлення територіальних громад, що ґрунтуються на принципах сталого розвитку, децентралізації та залучення громадян до ухвалення управлінських рішень. Досвід України у цій сфері є безпрецедентним і може стати основою для розробки міжнародних рекомендацій щодо забезпечення ефективної співпраці між державними інституціями та громадянським суспільством у кризових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD. (2022). *Rebuilding trust and resilience: Strengthening citizen engagement after crises*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264636995-en>
2. Величко, О. В. (2023). Робота органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: досвід України (на прикладі Кременчуцької територіальної громади). URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/15151>
3. Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України / ред. кол.: О. С. Остапенко, В. В. Мельник, Л. М. Олійник та ін. – Київ: Конституційний Суд України, 2023. – 324 с. URL: <https://ccu.gov.ua/library/vzayemodiya-gromadyanskogo-suspilstva-osoby-i-derzhavy-vektor-udoskonalennya> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Войнаровський, В. М. (2020). *Громадянське суспільство в умовах викликів сучасності*. Київ: Академвидав.
5. Воля до перемоги та спільне бажання вистояти: особливості взаємодії громадського сектору й органів місцевого самоврядування в умовах повномасштабної війни / Аналітичний звіт про результати опитування територіальних громад. – Львів: Step NGO, 2023. – 42 с. URL: <https://www.stepngo.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/intersectoral-cooperation-in-communities-april-2023.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).
6. Впровадження механізмів взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування під час війни / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/pnspd/article/view/1656> (дата звернення: 18.03.2025).
7. *Громадянське суспільство України в умовах війни / Звіт за підсумками соціологічного дослідження*. – Київ: ICAP "Єднання", 2023. – 76 с. URL:

https://ednannia.ua/images/Procurements/Громадянське_суспільство_України_в_умовах_війни_звіт_з_комплексно_го_соціологічного_дослідження.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

8. Демчук Н., Кудіна Л. Громадянське суспільство в Україні. Молодіжна альтернатива. Київ, 2014. 57 с.
9. Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. Київ, 2022. С. 173–178.
10. Коліушко, І. Б. (2019). Реформа публічної адміністрації в Україні: роль громадянського суспільства. Київ: Центр політико-правових реформ.
11. Липчук, О. (2024). ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія, (17), 74-81. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/117/115>
12. Оніщенко, М. В. (2021). Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством в умовах децентралізації. Публічне управління і адміністрування в Україні, 25(3), 48–56. <https://doi.org/10.32782/puau.2021.3.6>
13. Петруня, О. О. (2018). Соціальні функції громадянського суспільства: інституційний аспект. Наукові записки НАУКМА. Соціологія, 2(1), 22–29.
14. Проблеми комунікації між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану / Г. С. Іваненко // Сучасні проблеми правознавства. – 2024. – Вип. 2. – С. 65–74. URL: <https://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/2/4.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).
15. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні / Аналітичний звіт Національного інституту стратегічних досліджень. – Київ: НІСД, 2023. – 58 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-11/ad_gromad_suspilstvo-2023_15112024.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

REFERENCES

1. OECD. (2022). Rebuilding trust and resilience: Strengthening citizen engagement after crises. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264636995-en>
2. Velychko, O. V. (2023). Robota orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh voiennoho stanu: dosvid Ukrainy (na prykladi Kremenchutskoi terytorialnoi hromady). URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/15151>
3. Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva, osoby i derzhavy: vektor udoskonalennia: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoї 25-y richnytsi Konstytutsii Ukrainy / red. kol.: O. S. Ostapenko, V. V. Melnyk, L. M. Oliinyk ta in. – Kyiv: Konstytutsiinyi Sud Ukrainy, 2023. – 324 s. URL: <https://ccu.gov.ua/library/vzayemodiya-gromadyanskogo-suspilstva-osoby-i-derzhavy-vektor-udoskonalennya> (data zvernennia: 18.03.2025).
4. Voinarovskiy, V. M. (2020). Hromadianske suspilstvo v umovakh vyklykiv suchasnosti. Kyiv: Akademvydav.
5. Volia do peremohy ta spilne bazhannia vystoiaty: osoblyvosti vzaiemodii hromadskoho sektoru y orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh povnomasshtabnoi viiny / Analitychnyi zvit pro rezultaty opytuvannia terytorialnykh hromad. – Lviv: Step NGO, 2023. – 42 s. URL: <https://www.stepngo.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/intersectoral-cooperation-in-communities-april-2023.pdf> (data zvernennia: 18.03.2025).
6. Vprovadzhenntia mekhanizmiv vzaiemodii instytutiv hromadianskoho suspilstva z orhanamy mistsevoho samovriaduvannia pid chas viiny / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/pnspd/article/view/1656> (data zvernennia: 18.03.2025).
7. Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny / Zvit za pidsumkamy sotsiolohichnoho doslidzhennia. – Kyiv: ISAR "Iednannia", 2023. – 76 s. URL: https://ednannia.ua/images/Procurements/Hromadianske_suspilstvo_Ukrainy_v_umovakh_viiny_zvit_z_kompleksnoho_sotsiolohichnoho_doslidzhennia.pdf (data zvernennia: 18.03.2025).
8. Demchuk N., Kudina L. Hromadianske suspilstvo v Ukraini. Molodizhna alternatyva. Kyiv, 2014. 57 s.
9. Kovalchuk S., Pyvovar M. Napriamky reformuvannia hromadianskoho suspilstva ta orhaniv publich-noi vlady v umovakh viiny v Ukraini. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo. Kyiv, 2022. S. 173–178.
10. Koliushko, I. B. (2019). Reforma publichnoi administratsii v Ukraini: rol hromadianskoho suspilstva. Kyiv: Tsentr polityko-pravovykh reform.
11. Lypchuk, O. (2024). YEВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія, (17), 74-81. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/117/115>
12. Onishchenko, M. V. (2021). Vzaiemodiia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia z hromadianskym suspilstvom v umovakh detsentralizatsii. Pbulichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini, 25(3), 48–56. <https://doi.org/10.32782/puau.2021.3.6>

13. Petrunia, O. O. (2018). Sotsialni funktsii hromadianskoho suspilstva: instytutsiyni aspekt. Naukovi zapysky NaUKMA. Sotsiologhiia, 2(1), 22–29.

14. Problemy komunikatsii mizh orhanamy derzhavnoi vlady ta instytutamy hromadianskoho suspilstva v umovakh voiennoho stanu / H. S. Ivanenko // Suchasni problemy pravoznavstva. – 2024. – Vyp. 2. – S. 65–74. URL: <https://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/2/4.pdf> (data zvernennia: 18.03.2025).

15. Stan rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini / Analitychnyi zvit Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. – Kyiv: NISD, 2023. – 58 s. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-11/ad_gromad_suspilstvo-2023_15112024.pdf (data zvernennia: 18.03.2025).

Kozak Mykhailo Volodymyrovych
(Postgraduate student of PVNZ "European University")

Penar Andriy Oleksandrovyh
(Postgraduate student of PVNZ "European University")

TITLE OF THE ARTICLE

Abstract. *In conditions of military conflicts, local self-government and civil society play a key role in ensuring the viability of regions, supporting the population, organizing humanitarian aid and restoring critical infrastructure. Ukraine, which found itself facing the challenges of a full-scale war, demonstrated a unique experience of interaction between local authorities and public initiatives, which allowed it to partially compensate for the lack of state resources and increase the effectiveness of crisis management. At the same time, the process of this interaction faces a number of systemic problems, including the lack of proper legal regulation, financial instability of local budgets, bureaucratic barriers and the difficulty of integrating volunteer initiatives into state management mechanisms. The relevance of the study lies in the need to analyze the practical aspects of cooperation between civil society and local self-government in crisis conditions, in particular in the context of the war in Ukraine. The study of these processes will contribute to the development of effective management strategies in emergency situations, which is of critical importance for the stability and restoration of the affected territories.*

Keywords: *civil society, local government, crisis, war, humanitarian aid, financial instability, volunteer movement, public policy, recovery, social interaction.*